

ЗАКОНОМІРНОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Галина Єльнікова,

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

розвиток, взаємо-адаптація, рефлексія, діалогічна згода, закономірності адаптивного управління розвитком, професійно-технічна освіта

Реферат

У статті характеризуються поняття: «розвиток», «взаємоадаптація», «адаптивне управління», «закономірності управління розвитком» та розглядаються закономірності адаптивного управління розвитком професійно-технічної освіти. На основі розкриття суті та умов проявлення адаптивного управління, його закономірних внутрішніх зв'язків, властивостей та вихідних теоретичних положень, що складають основу управлінської діяльності й адаптивного управління, сформульовані закономірності розвитку професійно-технічної освіти.

Виявлення причинно-наслідкових залежностей між зовнішнім управлінським впливом і змінами форм, структури, властивостей та функцій керованого об'єкту розглядається як основа його цілеорієнтованого розвитку.

Акцентується увага на активізації природного шляху розвитку соціальних та соціально-педагогічних систем через відновлення рівноваги між їхніми внутрішніми і зовнішніми зв'язками на рефлексивній основі.

Такі закономірності, як: управління у спосіб діалогічної згоди, залежність адаптивного характеру управління від реалістичності його мети, оптимальне співвідношення спрямовуючих впливів керуючої та свідомого самоспрямування керованої підсистем, моніторинговий супровід управління розвитком, підсилення суб'єктності взаємодії, взаємозалежність поточного коригування та перспективного регулювання розглядаються як засади забезпечення конкурентоздатності випускників професійно-технічних навчальних закладів у європейській освітній системі.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що розвиток характеризується змінами, що відбуваються внаслідок зміни ситуації або умов [1], за яких функціонує професійно-технічна освіта. Зміна умов викликає необхідність узгодження цілей, завдань, пріоритетів суб'єктів ПТО. Процес узгодження обов'язково пов'язаний з взаємоадаптацією, що є суттю адаптивного управління. Тому по суті закономірності управління розвитком професійно-технічної освіти є закономірностями адаптивного управління, які лежать в основі його появи і розвитку. Ці закономірності відображають стійкі й необхідні внутрішні зв'язки, що обумовлюють специфіку адаптивного управління, а також його загальний і сутнісний характер. Розуміння закономірностей адаптивного управління сприяє взаємозалежному удосконаленню відношень, що необхідно виникають в управлінській діяльності при переході керованої системи в якісно новий стан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням адаптивного управління та закономірностям адаптивного управління присвячені роботи вітчизняних (Т. Борова, Г. Полякова, Л. Фесік, ін.) та зарубіжних (М. Мескон, П. Третьяков, Е. Ямбург, ін.) вчених, де висвітлюються

сутнісна характеристика, властивості, структура управлінських утворень, взаємодія суб'єктів управлінського процесу. Проте проблема адаптивного управління розвитком професійно-технічної освіти залишається недостатньо дослідженою.

Метою статті є обґрунтування закономірностей адаптивного управління розвитком професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу. У формуванні дослідження системи закономірностей адаптивного управління, ми виходили з таких положень [3, с. 45-46]:

– виділити систему закономірностей адаптивного управління на теоретичному рівні шляхом дедуктивного аналізу можна тільки на основі детального дослідження розробленої концепції адаптивного управління, його сутності та умов появи;

– адаптивне управління потребує визначення закономірних внутрішніх зв'язків, що зумовлюють його технологічну сторону та об'єднують складові у цілісну систему;

– однією із властивостей адаптивного управління є оперативне реагування на зміни оточуючого середовища для утримання рівноваги керованої системи із системами вищого рівня, що вимагає

визначення особливостей взаємозв'язків цих систем;

– адаптивне управління спрямоване на узгодженість взаємодії протилежних за природою явищ, тому потребують розробки когерентні зв'язки, які зумовлюють узгодженість і зменшення протидії на основі субстанціональної єдності цих явищ;

Для визначення закономірностей адаптивного управління ми виділили також деякі вихідні теоретичні положення, що складають основу управлінської діяльності та адаптивного управління зокрема [4]:

– управління – це є втручання в саморух системи (природний розвиток людини, організації) і ні що інше, як спрямування. Втручання у саморух системи спрямовує його у бажаному напрямі;

– адаптивне управління завжди проявляється довільно, при порушенні рівноваги керованої системи в умовах невизначеності, як об'єктивна потреба, що поєднує еволюційний та революційний шляхи розвитку.

– ефективність управління завжди підвищується, якщо воно здійснюється з опорою на самоуправління (спрямованого самовпливу);

– самоуправління як складова адаптивного управління завжди має місце, коли зовнішні вимоги (реальна ситуація, розпорядження, наказ та ін.) створюють для людини ситуацію додаткової орієнтації (необхідність пошуку способів виходу із ситуації). Воно неможливе без усвідомлення й забезпечення реалістичності мети діяльності.

– адаптивне управління завжди спрямоване на узгодження діяльності взаємодіючих підструктур і характеризується подвійним проходженням інформації через ці структури (спочатку соціальної, що рухається знизу, і нормативної, що рухається зверху, потім узгодженої, яка унормовується і відправляється до всіх суб'єктів діяльності соціальної системи) для уточнення завдань, поточного внесення змін у плани, програми дії і забезпечення їх якісного виконання.

Грунтуючись на означених положеннях, ми визначили закономірності адаптивного управління і сформулювали їх таким чином:

1. Закономірність активізації природних механізмів розвитку керованої системи. Управління завжди продуктивне, якщо управлінський вплив спрямований на природний шлях розвитку (людини,

організації тощо). Природний розвиток соціальних систем зв'язаний із свідомою діяльністю людей, їх здатністю сприймати будь-яку інформацію, осмислювати своє становище, порівнювати себе з іншими, аналізувати вимоги наявної ситуації тощо. При цьому може виникати стан незадоволеності, що активізує пошук способів виходу з цього стану. Відбувається переосмислення узгоджень, які виникають внаслідок спілкування з іншими людьми або активного засвоєння норм поведінки, цінностей колективу, інших засобів діяльності тощо. Якщо людина визнає причиною неузгодженості зовнішні обставини, вона знімає з себе відповідальність за неуспішну самореалізацію і переборює внутрішній конфлікт захисним шляхом через самовиправдання. Якщо людина визнає причиною неузгодженості власну недосконалість, вона бере на себе відповідальність за результативність самореалізації і намагається зняти внутрішній конфлікт шляхом активної дії щодо власного розвитку. Такий розвиток називається рефлексивним, і в умовах адаптивного управління забезпечується залученням виконавців до розробки моделей власної діяльності, її самоаналізу, поточного та перспективного саморегулювання і проектування. Отже, активізація природного шляху розвитку керованої підсистеми обумовлена відповідністю змісту, засобів і технології управління завданням відновлення рівноваги між її внутрішніми і зовнішніми зв'язками на рефлексивній основі.

2. Закономірність когерентного зближення різних за походженням процесів на основі діалогічної адаптації взаємодіючих сторін. Сучасні умови орієнтують розвиток системи професійно-технічної освіти на більш повне задоволення освітніх потреб громадян в рамках державно-суспільних та ринкових вимог, що потребує певної гнучкості й адаптації до потреб суспільства і запитів особистості, а також актуалізації природних процесів саморозвитку. Виконанню цих завдань сприяє погодження різноспрямованих впливів на керовану підсистему. Управлінська діяльність потребує постійного узгодження визначеної мети та умов її реалізації в кожній конкретній ситуації; вимог керівника та очікувань підлеглих; ієрархічної сутності управління й розвитку партнерських стосунків; державно-суспільних та ринкових

вимог до діяльності ПТНЗ й індивідуальних інтересів учнів, вчителів, майстрів виробничого навчання, батьків тощо. Саме поняття узгодженості означає приведення керованих процесів у співвідповідність для досягнення єдності дій [5 с. 740]. У соціальних системах, до яких належить система професійно-технічної освіти це процес обговорення для вироблення єдності думок, поглядів, основи дій тощо. Зазвичай, процес обговорення здійснюється у вигляді діалогу, коли участь у розмові беруть декілька осіб. Результатом діалогу є ліквідація суперечок або конфліктів шляхом обговорення аргументів, обміну думками з виробленням спільної позиції [2, с. 96]. Таким чином відбувається взаємоадаптація різних точок зору й установа когерентних зв'язків між ними, що сприяє оптимальному наближенню або поєднанню зусиль взаємодіючих сторін у досягненні спільної мети.

Управління у спосіб діалогічної згоди допускає існування та вільне висловлювання різних точок зору, які враховуються при виробленні реалістичної мети й відповідного управлінського рішення. Адаптивне управління завжди має місце в нестабільній ситуації і невизначених умовах, що не уможливорює одноосібне керівництво, робить його неефективним, і потребує інтерактивних методів прийняття управлінських рішень, заснованих на дія(полі)лозі. Це дає підставу для ствердження, що ефективність адаптивного управління залежить від установа комунікативних зв'язків між керованою і керуючою підсистемою на основі діалогу і ступеня погодженості їх дій з усвідомленням єдності в досягненні спільно визначеної мети.

3. Закономірність залежності адаптивного характеру управління від реалістичності його мети. Усвідомлення й забезпечення реалістичності мети відбувається тільки на основі аналізу й узгодження власних спрямувань людини (або організації) з вимогами до неї суспільства, держави та урахуванням реальної ситуації, що складається. Узгодження цілей визначає напрям подальшого розвитку системи (наприклад, професійно-технічної освіти), адаптує існування людини (або організації – ПТНЗ) до реальних умов, зберігаючи досягнутий рівень розвитку. Реалістичність мети досягається шляхом адаптації ідеальної мети до особливостей, можливостей та інтересів

керованої підсистеми з урахуванням конкретних обставин. Наприклад, департаменту професійно-технічної освіти МОН України висувається ідеальна мета автоматизації та координації управлінської діяльності керівників ПТНЗ певного регіону на основі використання комп'ютерної техніки. Вивчення реального стану справ показує, що при наявності достатньої кількості комп'ютерів, які поєднані комунікативною мережею, тільки 27% ПТНЗ мають on-line доступ до відповідного програмного забезпечення, і 53% керівників володіють комп'ютером. Наявна ситуація впевнює в тому, що висунута мета в даний момент нереальна, проте вона може бути досягнутою при умові підключення всіх ПТНЗ регіону до відповідного програмного забезпечення та навчання решти керівників використанню комп'ютерів в управлінні школою. Ідеальна мета за наявних умов може бути виконаною тільки на 27%, що і складає реальну мету. Таким чином, реально в існуючій ситуації автоматизація та координація управлінської діяльності керівників ПТНЗ регіону може бути здійсненою лише частково, на 27%. Департамент адаптує наказ до місцевих умов, віддаючи розпорядження тільки керівникам тих ПТНЗ, які мають відповідні комп'ютерні підключення. Для виконання наказу в повному обсязі приймається рішення провести відповідні курси без відриву від виробництва для керівників, що не володіють комп'ютером, та знайти ресурси для обладнання решти ПТНЗ програмними матеріалами. Пошук небюджетних коштів може також виявитися ідеальною метою, яку можна буде здійснити так само через проміжні реалістичні цілі. Визначення реалістичної мети, що в наявних умовах може бути реально досягнутою, та адаптація управлінських рішень до цих умов забезпечує поступові прогресивні зміни у розвитку керованої системи в напрямку ідеальної мети. Отже, адаптивний характер управління залежить від забезпечення реалістичності його мети.

4. Закономірність взаємоадаптації керуючої і керованої підсистем виявляється в тому, що керуюча підсистема (Департамент Міністерства освіти і науки України, адміністрація ПТНЗ, громадськість), приймаючи управлінські рішення враховує особливості, можливості та реальну спрямованість активності керованої підсистеми (професійно-технічні навчальні заклади, учні, педагогічні

працівники, батьки), забезпечуючи реалістичність висунутих завдань. Одночасно керована підсистема, сприймаючи завдання, орієнтує свою діяльність на їх виконання, адаптуючи індивідуальні інтереси до державно-суспільних та ринкових, які «закладені» у завданнях. При необхідності здійснюється поєднання функцій керівників і підлеглих, як для забезпечення реалістичності висунутих завдань, так і для досягнення спільної мети. Наприклад, спільно визначаються вимоги до діяльності закладів та установ професійно-технічної освіти, адміністрації ПТНЗ, учнів, педагогічних працівників, або проводиться взаємокоригування цільових функцій для виконання певного завдання. При цьому встановлюється прямо пропорційний зв'язок між оптимальністю взаємодії керуючої і керованої підсистем та їх функціональною взаємовідповідністю, що забезпечує ефективність розвитку системи професійно-технічної освіти.

5. Закономірність оптимального співвідношення спрямовуючих впливів керуючої та свідомого самоспрямування керованої підсистем. Розвиток завжди забезпечується узгодженням взаємодії різноспрямованих впливів, які є рушійною силою і мають утворюючу, руйнуючу основу або представлені різносполученими співвідношеннями цих основ.

Якщо ці впливи спонтанні, рух системи хаотичний, зумовлює вільний розвиток. Якщо впливи упорядковані, рух системи спрямовується у певному напрямі, що забезпечує спрямований розвиток. Якщо упорядкування здійснюється ззовні, має місце адміністративне управління, результатом якого є запрограмований примусовий розвиток. Якщо упорядкування здійснює сама система (людина, організація), має місце самоуправління, результатом якого є спрямований саморозвиток, усвідомлено за запрограмований, узгоджений з усіма зацікавленими сторонами.

Отже, сталість розвитку забезпечується взаємовідповідністю спрямовуючих впливів керуючої та свідомого самоспрямування керованої підсистем.

6. Закономірність моніторингового супроводу взаємодії керуючої і керованої підсистем та їх рефлексивного розвитку. Прогресивний розвиток системи характеризується висхідним шляхом, який

забезпечує перехід системи з більш низького рівня на більш високий рівень організації. При цьому розвиток системи у горизонтальному шарі будь-якого рівня можливий до тих пір, поки система не опанує весь вільний простір. Після цього системі необхідно перейти на більш високий рівень, щоб продовжити свій розвиток. Перехід системи на більш високий рівень змінює її якісний, а продовження розвитку в новому горизонті – її кількісний стан. Це прогресивний шлях розвитку. Якщо за будь-яких умов в системі припиняється висхідний шлях, її утворюючі сили перетворюються в руйнуючі (система сама себе руйнує). Починається регрес системи.

Тому цілісний процес спрямованої самоорганізації потребує супровідного аналізу й оцінювання для прогнозування шляхів подальшого розвитку, який попереджує перехід утворюючої сили в руйнуючу. Здійснюється це за допомогою моніторингових процедур, в освіті – за допомогою освітнього моніторингу, інструментарієм якого є базові кваліметричні субмоделі діяльності учасників організації та здійснення процесу освіти (у т.ч. професійно-технічної). Моніторинг допомагає вчасно отримувати інформацію щодо змін у показниках діяльності, на основі чого проводиться поточне коригування (або самокоригування) для спрямування розвитку в бажаному напрямі учасників освітнього процесу й системи професійно-технічної освіти в цілому. При цьому зовнішній аналіз показників та самоаналіз мають різний результат. У першому випадку це зовнішній управлінський вплив, у другому – це рефлексивний розвиток. Більш результативний останній. Однак, для визначення моделі узагальненого (віртуального) учня, учителя, майстра виробничого навчання, керівника, ПТНЗ, що показують тенденцію їх розвитку, необхідний зовнішній аналіз. Тому доцільно кооперувати дії керуючої і керованої підсистем у здійсненні освітнього моніторингу. Усвідомлення себе серед інших завжди викликає ефект змагальності й активізує рефлексивний розвиток, що важливо, як для керованої, так і для керуючої підсистем. Таким чином, рефлексивний розвиток має пряму залежність від появи стану неузгодженості між результатами моніторингу й рівнем домагань учасників освітнього процесу. Тому можна стверджувати, що моніторинг

(самомоніторинг) діяльності стимулює рефлексивний розвиток.

7. Закономірність взаємозалежності поточного коригування та перспективного регулювання діяльності об'єкта управління (поточне регулювання процесу та перспективне регулювання результату) Реалізація узгоджених цілей на основі самоуправління (спрямованого самовпливу) являє собою спрямовану самоорганізацію і забезпечує спрямований саморозвиток.

Це не що інше, як усвідомлена, цілеспрямована діяльність людини (або організації), ініціатором якої є сама людина (організація). Це організація самого себе на конкретну діяльність (процес упорядкування). Така діяльність обов'язково приводить до бажаного результату (досягнення мети). Спрямований саморозвиток забезпечується, з одного боку, поточним коригуванням власної діяльності на основі самомоніторингу процесу, а з іншого – перспективним регулюванням подальшого розвитку на основі моніторингу результату. При цьому суб'єкт діяльності намагається не виділяти недоліки, а визначати невикористані резерви, які враховує при проектуванні своїх наступних дій. Такий підхід дає змогу підсилити демократичний характер управління і виражає взаємозалежність поточного коригування та перспективного регулювання діяльності об'єкта управління. Необхідними умовами стають наступні: надання більшої кількості ступенів свободи виконавцям для реалізації власних ініціатив; підтримка їх самоорганізації і саморозвитку шляхом самоосвіти; стимулювання творчої діяльності та впровадження інноваційних технологій тощо.

8. Закономірність підсилення суб'єктності відносин, партнерських стосунків та природовідповідності розвитку об'єкта при здійсненні цілеспрямованих впливів керуючої підсистеми. Вказана закономірність виражається в тому, що центральне місце в управлінській діяльності надається людині, її розвитку, створенню умов для її самореалізації. Людина визнається найвищою цінністю суспільства, і тому при навчанні в професійно-технічному закладі приділяється увага розвитку суб'єктності учня, його активній участі у вирішенні навчальних завдань. Організація навчального процесу в сучасних умовах потребує відходу від репродуктивного навчання та орієнтації на інтерактивні форми і методи здобування

знань й формування професійних умінь. Відносини в системах: „педагог – учень”; „керівник – педагогічний працівник”; „держслужбовець – директор ПТНЗ” поступово мають перетворюватися із суто субординаційних на субординаційно-партнерські. Це сприятиме підсиленню суб'єкт-суб'єктних зв'язків, пом'якшенню зовнішніх спрямованих впливів на діяльність керованої підсистеми шляхом мотивації працівників та учнів, а також створенню умов для їх самостійного гармонійного розвитку без примусовості й адміністрування.

9. Закономірність залежності підвищення ефективності адаптивного управління від повноти використання його наукових засад. Ця закономірність пов'язана з тим, що адаптивне управління виникає і використовується тоді, коли система дестабілізується у зв'язку з її переходом у якісно новий стан і потребує відповідного упорядкування шляхом відновлення рівноваги з оточенням. У таких ситуаціях, як правило, панує невизначеність, тому здійснення поточних управлінських завдань не забезпечене унормованими та технологізованими процедурами і потребує колективної думки. При цьому витрачається багато часу на рішення повсякденних питань, і розвиток відбувається за фактом, проте вимагає визначення своєї стратегічної лінії. Набувають вагомості оперативні рішення, які «обслуговують» стратегічну мету. Ця мета спрямована на утримання рівноваги системи із зовнішнім середовищем шляхом обміну інформацією і приведення системи у відповідність із змінами оточення, що робить її відкритою. Адаптивне управління забезпечує взаємоузгодження дій складових керованої системи шляхом оперативної перебудови зв'язків в умовах мінливості середовища для досягнення спільно визначеного результату. Перебудова здійснюється на основі поточних даних моніторингу, що забезпечує бажаний напрям освітніх процесів. Тому важливе значення набуває повнота використання наукових засад адаптивного управління, а саме: визнання пріоритету розвитку людини у сучасному суспільстві; поєднання системного, антропосоціального і кваліметричного підходів при організації системи адаптивного управління професійно-технічною освітою; досягнення мети шляхом визначення і здійснення ланцюжка реалістичних цілей; підвищення критеріальності й цілеспрямованості

управління при спільній розробці та реалізації факторно-критеріальних моделей діяльності учасників навчального і виробничого процесів, закладів і установ професійно-технічної освіти на кваліметричних засадах; поєднання зусиль і кооперація дій керуючої і керованої підсистем на всіх рівнях організації професійно-технічної освіти; проведення освітнього моніторингу та перспективного регулювання власної діяльності. Провідними при здійсненні адаптивного управління є концепції спрямованої самоорганізації, освітнього моніторингу, рефлексивного розвитку людини. Отже, повнота використання наукових засад адаптивного управління має безпосередній вплив на його ефективність.

10. Закономірність дії «інформаційного пульсара» з прямим та зворотним зв'язком, що відбиває структуру взаємин та забезпечує поточне взаємокоригування діяльності керуючої і керованої підсистем. Ця закономірність полягає у поточному подвійному коригуванні планів діяльності, як керівників, так і виконавців при проходженні різноспрямованих збуджуючих потоків інформації. Збуджуючі впливи здійснюють висхідна та низхідна інформація. Висхідна інформація має соціальну природу. Вона складається з результатів бесід, опитування, анкетування учнів, педагогів, керівників, громадськості, що містять емпіричний матеріал, претензії, побажання та узагальнені дані освітнього моніторингу тощо. Це зворотний зв'язок, який має отримувати керівник і який висвітлює соціальний настрій керованої підсистеми та її оточення, крім того, показують тенденції змін у розвитку впроваджуваних інновацій, у настрої та пріоритетних напрямках дії людей, що можуть відбутися в майбутньому. Аналіз висхідної інформації дає уявлення про реальний вектор активності людей, що має велике значення для розробки й прийняття управлінських рішень та забезпечення їх

реалістичності. Тому, переробляючи висхідну інформацію, керівник проводить відповідне поточне коригування власної оперативної і тактичної діяльності, що враховується у щоденних, тижневих й місячних планах для забезпечення позитивного результату управлінських рішень і, в разі зареєстрованих відхилень, для поточного регулювання діяльності колективу. Після цього висхідна інформація продовжує свій шлях, досягаючи департамент професійно-технічної освіти МОНУ. На цьому рівні так само проводиться поточне коригування діяльності керівних органів та виконавців.

Одночасно зверху рухається низхідна інформація, що має нормативну природу. На кожному управлінському підрівні професійно-технічного навчального закладу: керівник – заступники – педагогічні працівники – учні – батьки, нормативна інформація адаптується на місцеві умови з урахуванням і соціальної інформації. Узгоджена інформація продовжує свій шлях донизу, і на кожному управлінському підрівні знову проводиться регулювання діяльності керівників та виконавців, але вносяться зміни не тільки у робочі плани, а й уточнюється стратегічна лінія, що надає їй більш надійний, реалістичний характер.

Висновки. Таким чином, «пульсуюча» дія інформаційних потоків зв'язує всі рівні й підрівні системи. Прямий і зворотний зв'язок в одному кроці «пульсу» дозволяє здійснити взаємоадаптацію діяльності керованої і керуючої підсистем, вчасно внести відповідні корективи, створюючи умови для здійснення перспективних й водночас гальмуючи розвиток небажаних тенденцій.

Використання зазначених вище закономірностей адаптивного управління для розвитку професійно-технічної освіти, орієнтованого на ринок праці та ринок освітніх послуг, сприятиме забезпеченню конкурентоздатності випускників у європейській освітній системі.

Література

1. Богданов А. А. Тектология. Всеобщая организационная наука: Кн. 1 и 2. / А. А. Богданов. – М.: Экономика, 1989. – 655 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Єльнікова Г. В. Теоретико-

методологічні основи взаємодії суб'єктів управління освітніми системами / Галина Василівна Єльнікова // Взаємодія суб'єктів управління професійно-технічною освітою: теорія і практика: монографія / авт. кол. В. І. Свистун, В. С. Болгаріна, В. А. Григор'єва, Г. В. Єльнікова та ін. – К.: Педагогічна думка, 2012. – С. 7-79.

4. Ельникова Г. В. Основы адаптивного управления: Курс лекций / Г. В. Ельникова. – К.: ЦППО АПН Украины, 2002. – 133 с.

5. Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – 21 изд. перераб. и доп. / С. И. Ожегов. – М.: рус. яз., 1989. – 924 с.

Реферат

Закономерности адаптивного управления развитием профессионально-технического образования

Галина Ельникова,

доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник лаборатории технологий профессионального обучения Института профессионально-технического образования НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

развитие, взаимoadaptация, рефлексия, диалогическое согласование, закономерности адаптивного управления развитием, профессионально-техническое образование

В статье характеризуются понятия «развитие», «взаимoadaptация», «адаптивное управление», «закономерности управления развитием» и рассматриваются закономерности адаптивного управления развитием профессионально-технического образования. На основе раскрытия сути и условий проявления адаптивного управления, его закономерных внутренних связей, свойств и исходных теоретических положений, составляющих основу управленческой деятельности и адаптивного управления, сформулированы закономерности развития профессионально-технического образования.

Выявление причинно-следственных зависимостей между внешним управленческим воздействием и изменениями форм, структуры, свойств и функций управляемого объекта рассматривается как основа его целеориентированного развития.

Акцентируется внимание на активизации естественного пути развития социальных и социально-педагогических систем через восстановление равновесия между их внутренними и внешними связями на рефлексивной основе.

Такие закономерности, как: управление способом диалогического согласования, зависимость адаптивного характера управления от реалистичности его цели, оптимальное соотношение направляющих воздействий управляющей и сознательной самонаправленности управляемой подсистем, мониторинговое сопровождение управления развитием, усиление субъектности взаимодействия, взаимозависимость текущей корректировки и перспективного регулирования рассматриваются как основа обеспечения конкурентоспособности выпускников профессионально-технических учебных заведений в европейской образовательной системе.

Abstract

Rules of vocational education adaptive development management

Yelnykova Halyna,

Doctor of pedagogical sciences, professor, chief researcher of the Laboratory of technologies professional training of the Institute of vocational education and training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

KEY WORDS:

development, mutual adaptation, reflection, dialogue consent rules of adaptive management development, vocational education

The article gives characteristics to such concepts as "development", "mutual adaptation", "adaptive management", "patterns of development management" and considers rules of vocational education adaptive development management. Rules of vocational education development are formulated on the basis of revealing the essence and terms of adaptive management manifestation, its natural internal connections, properties and initial theoretical principles that form the starting point of management activities and adaptive management.

Identification of cause-effect relationships between external management influence and change of shapes, structure, properties and functions of the controlled object are considered as the basis of its target development.

Attention is focused on activation of the natural way of social and educational systems development through restoring of balance between their internal and external relations on reflective basis.

The following regularities: management in a manner of dialogic consent, dependence of the adaptive nature of management on its realistic goal, the optimal correlation of directing influences of a steering subsystem and conscious self-directing of the steered subsystems, monitoring maintenance of management development, strengthening of subjectivity interaction, interdependence of current and future regulatory adjustments are considered as principles to ensure the competitiveness of graduates of vocational schools in the European educational system.

References

1. Bogdanov A. A. (1989) Tektologiya. Vseobshchaya organizatsionnaya nauka [Tectology. Universal organizational science]. Moscow: Ekonomika. (in Russian).

2. Honcharenko S. (1997) Ukrainyskyi

pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).

3. Yelnykova H. V. Teoretyko-metodolohichni osnovy vzaemodii subiektiv upravlinnia osvitymy systemamy [Theoretical

and methodological bases of educational management systems interaction]. Vzaiemodiia subiektiv upravlinnia profesiino-tekhnichnoiu osvitoiu: teoriia i praktyka: monohrafiia [Interaction of vocational education management entities: theory and practice: monograph]. Kyiv: Pedahohichna dumka, pp.7-79. (in Ukrainian).

4. Yelnykova H. V. Osnovy adaptivnoho upravlinnia [Fundamentals of adaptive management]. Kyiv: TsIPPO APN Ukrainy. (in Ukrainian).

5. Ozhegov S. I. Slovar russkogo yazyka [Russian language dictionary]. Moscow: Rus. Yaz. (in Russian).

ЗАХИЩЕНА ДИСЕРТАЦІЯ

Петренко Лариса Михайлівна

Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ, 2014.

У дисертаційному дослідженні визначено структуру, розкрито зміст та розроблено модель інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів.

Автором розроблено та обгрунтовано систему розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, яка відображає динаміку цього процесу через реалізацію компонентів: концепція, організація та виконання. Представлено методику розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, що включає: програму, розроблену на модульній основі; традиційні форми і методи навчання в поєднанні з інноваційними, а також інформаційно-комунікаційні технології; розроблений навчально-методичний посібник «Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: алгоритми ефективної діяльності» та запропонований авторський блог «Керівник професійно-технічного навчального закладу».